

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КОПАНЧУК Володимир Олександрович

УДК 351:862.44

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки
та охорони громадського порядку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий консультант: доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України,
Домбровська Світлана Миколаївна,
Національний університет цивільного захисту України, начальник навчально-науково-виробничого центру.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України
Радченко Олександр Віталійович, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, головний науковий співробітник науково-дослідного відділу;

доктор наук з державного управління, професор
Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, професор кафедри публічного адміністрування;

доктор наук з державного управління
Крук Сергій Іванович, Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій в Рівненській області, начальник.

Захист відбудеться «04» грудня 2020 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «4» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблема забезпечення національної безпеки та забезпечення громадського порядку набуває в сучасних умовах для України величезного значення. Це обумовлено кардинальними геополітичними змінами, які відбуваються у світі в сучасних умовах, що, у свою чергу, спричиняє докорінну трансформацію всієї організації міжнародних відносин, що існувала протягом останніх десятиліть. Принципово іншими стали умови існування і розвитку України, іншими стали виклики і загрози, що стоять перед державою в третьому десятилітті ХХІ століття.

Виходячи вищевикладеного, змінюються і завдання з їх своєчасного виявлення, попередження, а також виробленню ефективної політики захисту держави.

Актуальність дослідження також обумовлена потребою сучасної науки взагалі та науки державного управління, зокрема, у виробленні нових концептуальних підходів до оцінки тенденцій розвитку середовища забезпечення національної безпеки, а також виокремлення механізмів і чинників його формування в умовах сучасних глобалізаційних викликів.

Розвиток глобальних структур управління у світі, широке використання інформаційних технологій для розширення можливостей впливу на характер, зміст та форми державного управління – всі ці фактори суттєво змінюють систему управління, яка стає найважливішим інструментом формування середовища забезпечення національної безпеки.

Вироблення ефективних механізмів вирішення даної проблематики буде визначати Україну в найближчі десятиліття ХХІ століття. У зв'язку з цим вивчення й осмислення самого феномена національної безпеки, визначення оптимальних засобів, шляхів і способів її забезпечення не може не мати найважливішого значення для системи ефективного функціонування держави.

Сьогодні досить актуальним стало завдання наукового опрацювання та державно-управлінського осмислення проблеми співвідношення особистісної та суспільної безпеки, і в цьому сенсі – вирішення проблеми забезпечення відповідного сучасним викликам громадського порядку як найважливішого елемента національної безпеки.

Очевидним є висновок про те, що національна безпека співвідноситься і тісно взаємодіє з національною свідомістю. Змістом національної свідомості служить вираз реальних умов її існування, в тому числі практики спілкування з іншими народами і ступеня використання їх історичного досвіду, а також цивілізованих норм міжнародних відносин і можливих відхилень від цих норм.

Усе вищезазначене змушує звернутися до державно-управлінського аналізу проблеми національної безпеки, оскільки без створення відповідного ефективного механізму державного управління безпекою держави неможливо успішно реалізовувати державну політику забезпечення стабільного існування держави.

Таким чином, актуальність теми дослідження в кінцевому рахунку пояснюється наступними факторами: по-перше, – зростанням ролі державно-

управлінських факторів в умовах глобалізації та її впливу на формування середовища забезпечення національної безпеки; по-друге, – підвищенням значимості процесу формування середовища забезпечення національної безпеки, яке охоплює основні сфери суспільного життя; по-третє, – недостатньою теоретичною розробкою проблем державно-управлінського впливу як інструменту, що видозмінює параметри середовища забезпечення національної безпеки.

Забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави є сьогодні найважливішою метою реформування України. При цьому показником управлінської стійкості суспільства і держави все частіше виступає рівень реальної захищеності соціально-економічних, громадянських і політичних прав і свобод особистості, в межах якого здійснюється концептуалізація і практичне забезпечення національної безпеки України.

Наукове осмислення означеної проблеми особливо актуально й тому, що в пострадянських країнах, як і раніше, присутня сильна традиційна недооцінка особистості, а також нехтування правами і свободами громадян. У зв'язку з цим очевидна потреба в новому осмисленні проблеми забезпечення національної безпеки, нових ідей, рішень, а також створення нових організаційних структур і механізмів забезпечення національної безпеки.

Питанням, що відображає методологічні основи дослідження національної безпеки, присвячені роботи Аристотеля, Л. Ганна, Р. Гегеля, Т. Гоббса, У. Даля, А. Маслоу, Ш. Л. Монтеск'є, Р. Моргентау, С. Ожегова, Платона, Б. Хогвуда, Р. Арона, П. Бурдьє.

Ряд дослідників, зокрема, А. Бенуа, Р. Зиммель, Р. Дарендорф робили спроби співвіднести проблеми боротьби за владу з безпекою держави. Філософському осмисленню проблем конфлікту в теорії безпеки присвятили свої дослідження такі вчені, як: Л. Козер, К. Платонов, О. Рижов, А. Турен та інші.

Положення загальної теорії національної безпеки досліджувалися в роботах С. Степашина, А. Васильєва, В. Абрамова, С. Бартенєва, А. Буркіна, С. Мовчанівського, А. Панаріна, А. Першина, які розглянули поняття національної безпеки, а також теоретико-правові аспекти забезпечення безпеки.

Окремо заслуговують на увагу роботи вчених А. Возженикова, В. Кардашова, А. Позднякова, А. Прохожева, С. Смульського, в яких розкриваються сутність і зміст національної безпеки, дається обґрунтування політико-управлінської системи забезпечення національної безпеки та сучасних підходів до теорії національної безпеки, а також наводиться порівняльний аналіз сучасних підходів до визначення поняття національної безпеки.

Вже згадана тема знайшла відображення в роботах українських вчених О. Адамчука, М. Бессонової, П. Вонсовіча, О. Власюка, С. Домбровської, І. Дудко, А. Завідняка, П. Каляєва, Н. Мельничука, Е. Низенко, А. Подоляки, А. Помази-Пономаренко, В. Семенченко, Г. Ситника, В. Смолянюк, Ю. Сурміна, В. Франчука та інших.

Не зважаючи на велику наукову цінність досліджень, які були проведені вищеназваними вченими, до цього часу недостатньо дослідженою залишається низка питань щодо модернізації державно-управлінських механізмів забезпечення державної безпеки та системного оновлення функціональної компоненти з забезпечення громадського порядку тощо.

Дослідники зосереджують увагу переважно на окремих проблемах реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку України. Це дисертаційне дослідження уперше усуває ці недоліки. Воно представляє більш високий рівень наукового узагальнення, заснований на комплексній класифікації функцій державного управління забезпеченням безпеки особи, суспільства та держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в навчально-науково-виробничому центрі Національного університету цивільного захисту України відповідно до тематики науково-дослідних робіт «Розробка наукових основ державного управління в сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0115U002035), у межах якої дисертантом запропоновано шляхи трансформації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах європейської інтеграції України та «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (державний реєстраційний номер 0118U001007), у межах якої автором виокремлено напрями удосконалення механізму формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних засад державно-управлінського аналізу сутності та особливостей формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку України.

Відповідно до поставленої мети у дисертаційній роботі визначено такі основні завдання:

- розкрити наукову проблему еволюції категорій «безпека» і «громадська безпека та порядок» у державно-управлінської науки в контексті стратегії забезпечення національної безпеки;
- дослідити основні складові державної системи національної безпеки, її класифікацію, функції державного управління забезпеченням безпеки особи, суспільства та держави;
- охарактеризувати методологічні підходи щодо концепцій забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- виокремити механізм формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- здійснити оцінку закордонного досвіду щодо розробки і впровадження державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;

- проаналізувати організаційно-правове забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні;
- з'ясувати суперечності нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- виявити особливості формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку на регіональному і місцевому рівнях;
- обґрунтувати концептуальні засади формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- визначити напрями удосконалення механізму формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Об'єктом дослідження є процес формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в сучасних умовах.

Предмет дослідження державна політика у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Методи дослідження. Для досягнення означеної мети та вирішення поставлених завдань у дисертаційній роботі використано сукупність загальнонаукових й спеціальних методів дослідження, що ґрунтуються на сучасних засадах науки державного управління та споріднених наук. Методологічну основу дисертації склали такі загальнонаукові та спеціальні методи пізнання:

- аналіз і синтез, індуктивне та дедуктивне пізнання – для уточнення предмета дослідження;
- логічне моделювання – для розробки методологічного забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- логіко-семантичний – для поглиблення понятійного апарату та визначенні сутності та змісту державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- порівняльного аналізу – для дослідження методологічних підходів, концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних та зарубіжних вчених та виявлення закономірностей, відмінностей, особливостей та спільних характеристик формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в різних країнах;
- аналізу та синтезу – для оцінки динаміки та результативності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- системно-аналітичний – для аналізу законодавчих актів та інших нормативно-правових документів щодо особливостей формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;
- спостереження та теоретичного узагальнення – для розкриття проблем та суперечностей формування та реалізації державної політики у сфері

національної безпеки та охорони громадського порядку;

- евристичний метод – для обґрунтування концептуальних засад стратегії формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;

- методи статистичного аналізу – для визначення стану ретроспективного і поточного стану вітчизняної державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку до сучасних глобалізаційних умов;

- абстрактно-логічний – для узагальнення теоретичних положень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування висновків та пропозицій.

Інформаційна база дисертаційних досліджень ґрунтується на вітчизняних та закордонних нормативно-правових актах стосовно державного управління у сфері забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку, статистичних даних, а також наукових розробках учених і практиків України та зарубіжжя.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в вирішенні актуальної наукової проблеми в галузі науки державного управління з теоретико-методологічного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо розвитку державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

При цьому наукова новизна конкретизується в таких положеннях:

уперше:

- в сучасній українській науці державного управління проведено системне і комплексне дослідження щодо обґрунтування концептуальних засад державної політики забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку в ризик-орієнтованих умовах нового світу і нових соціальних обмежень з урахуванням глобальних загроз і викликів сьогодення через пандемію коронавірусу та агресію Росії, яка передбачає запровадження карантинних заходів як на глобальному (загальнонаціональному) рівні, так і на рівні окремих регіонів, міст, селищ, об'єктів.

- запропоновано стратегічно-орієнтовану модель становлення державної системи управління національною безпекою та охороною громадського порядку через вирішення й усунення у певній об'єктивізованій формі та на основі усталених соціальних стереотипів проблем і загроз інтересам безпеки у вигляді криз, соціальних протиріч, конфліктних ситуацій і гострих зіткнень з метою забезпечення прогресивного розвитку країни та реалізації життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави у довгостроковій перспективі з підтримкою загальнозначущих ідеологічних і моральних цінностей;

удосконалено:

- методологічний підхід до вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського через досягнення такого стану державного і суспільного організму, коли на основі ефективно діючої державно-управлінської бази зростає добробут громадян; успішно узгоджуються корінні інтереси різних класів і соціальних груп; досягається

згода конкуруючих політичних сил щодо основних проблем суспільно-політичного устрою і міжнаціональних відносин; забезпечується легітимність влади і права громадян та виконання ними конституційних норм і законів.

- практичний підхід до модернізації державної системи національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні через забезпечення взаємодії широкого комплексу різних державних і недержавних інститутів, утворень, органів і організацій, що діють в інтересах забезпечення необхідного рівня її соціально-політичної, економічної, культурної, оборонної, інформаційної, технологічної й екологічної безпеки з метою реалізації життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави з урахуванням і на основі взаємозалежності критеріїв, що характеризують дієвість державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;

- методологічний підхід щодо основ та видової класифікації державного управління національною безпекою та охороною громадського порядку через сукупність таких критеріїв, як потреби громадян, їх об'єднань, суспільства, держави, міжнародного співтовариства в тому чи іншому вигляді безпеки заради збереження і розвитку життєво важливих соціальних і природних цінностей та об'єктів; перелік небезпек і загроз (ризиків і викликів), яким протистоїть система безпеки; правове визнання і закріплення того чи іншого виду безпеки у відповідних концепціях, стратегіях, діючому законодавстві та інші;

- поняття «безпека», яке розглядається як специфічна ознака безпеки соціального суб'єкта, що відображає, перш за все, «відсутність небезпеки», а також положення про те, що поняття «безпека» з моменту зародження людства є найважливішою потребою людини та, як політична й державно-управлінська дефініція, виступає у вигляді життєздатності соціальних об'єктів та в якості категорії внутрішньої безпеки як стану нормального функціонування інститутів державного управління, й органів державної влади;

дістали подальшого розвитку:

- шляхи трансформації системи державного управління безпекою соціально-економічних систем, що включає управлінську діяльність аналітичного, науково-прогностичного й організаційно-технічного характеру, та яка орієнтована на визначення стратегій управління безпекою та ризиком для соціально-економічних систем різного рівня при зовнішніх впливах, а також організації та механізму їх реалізації, з урахуванням соціальних, економічних та інших факторів;

- напрями формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах глобалізації, які передбачають докладання зусиль органів державної влади та місцевого самоврядування із здатністю мобілізувати всі матеріальні, духовні й організаційні ресурси держави для забезпечення її самостійного існування через досягнення консолідації і спрямування необхідних сил і засобів для формування адекватного середовища у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку;

- обґрунтування «інтеграційного підходу» щодо визначення державної

політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, яка в цілому являє собою своєрідну систему гарантій захисту життєво важливих інтересів держави, суспільства і особистості від внутрішніх і зовнішніх загроз і розглядається, як системно-орієнтований підхід, в межах якого національна безпека та охорона громадського порядку розглядаються як стан захищеності суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз і виступають необхідною властивістю соціальної системи;

- поняття державного управління національною безпекою в контексті розгляду його з позицій стану й умов захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, які гарантують, попри наявність і вплив внутрішніх і зовнішніх загроз, виживання і подальший прогресивний розвиток, структура національної безпеки, яка суттєво впливає на вибір форм, методів та організацію виявлення, попередження і припинення дії чинників, що становлять загрозу національній безпеці, суб'єктно-об'єктні відносини системи управління, які виступають організуючим початком в державно-управлінському процесі до об'єктів та суб'єктів державного управління через процес доповнення одне одного в питаннях виявлення реальних загроз і вироблення шляхів ефективної протидії їх виникненню та розвитку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості і доцільності використання основних положень і висновків дисертації для розробки наукової та навчальної літератури, а також в практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування відносно процесів розробки ними державно-управлінських рішень щодо формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Запропоновані автором підходи до використання методологічного підходу до вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку впроваджено у діяльність Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України (довідка № 04-27/12-2020/200770 від 03.11.2020 р.) та Національного агентства України з питань державної служби (довідка № 7987/07.01-20 від 13.11.2020 р.). Крім того, результати дослідження автора щодо застосування підходу до модернізації системи національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні застосовувалися у процесі функціонування Хмельницького регіонального центру підвищення кваліфікації Хмельницької обласної державної адміністрації.

Теоретичні положення, отримані в дисертаційному дослідженні, використовувалися також у навчальному процесі Національного університету цивільного захисту України, зокрема при викладанні дисциплін: «Сучасні геополітичні процеси: світ та Україна» та «Політика європейської інтеграції» за програмою підготовки магістрів з публічного управління і адміністрування (акт № 14 від 28.09.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, теоретичні та прикладні результати якої отримано особисто здобувачем.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження були апробовані на міжнародних і вітчизняних науково-практичних заходах, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування» (м. Мелітополь, 2019 р.), VII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (м. Дніпро, 2020 р.), II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем» (м. Харків, 2020 р.) та Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (м. Харків, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 29 наукових працях, із них: 1 – одноосібна монографія; 18 статей у наукових фахових виданнях, 4 статті – у закордонних виданнях, а також 6 тез доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (364 найменування). Загальний обсяг роботи – 375 стор., з них 336 стор. – основний текст. Дисертація містить 19 рисунків і 6 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, розкрито зв'язок з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну отриманих результатів, наведено дані про апробацію основних положень дисертації, а також структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** – «Теоретико-методологічні засади формування державної політики національної безпеки й охорони громадського порядку» – визначено еволюцію категорії «безпека» у державно-управлінській науці, понятійний апарат і парадигми аналізу національної безпеки на основі системного й концептуально-порівняльного підходів, охарактеризовано концептуальні підходи до визначення поняття національна безпека, окреслено державно-управлінський механізм впливу на внутрішні загрози національній безпеці України.

Визначено, що актуальність даної проблематики визначається важливою особливістю безпеки яка полягає в тому, що , вона не існує сама по собі, ізольовано від загальної людської життєдіяльності. Вона є тісно пов'язаною з усіма сторонами життя суспільства, що надає можливість через оцінювання забезпечення безпеки соціального об'єкта ухвалювати рішення про доцільність конкретних дій. Не випадково нині особлива увага приділяється вивченню внутрішніх механізмів розвитку і функціонування соціальних об'єктів, якими є людина, соціальні групи, суспільство та держава.

Зроблено висновок, про те що зміст поняття «безпека» дедалі більше уніфікується. Так, зокрема, у багатьох джерелах це поняття визначається вже не як антиномія небезпеки, а як стан захищеності життєво важливих інтересів

особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру, що передбачає встановлення політичної, економічної та соціальної стабільності в державі, безумовне виконання законів і підтримання правопорядку, розвиток міжнародного співробітництва на основі партнерства. Як би не змінювалося історично уявлення про безпеку, але попри всі зміни «політичне розуміння сенсу безпеки полягало в уявленнях про стан або цілі, що конституюють відносини між індивідами і державами або спільнотами».

Доведено, що сучасний стан розробленості проблеми безпеки характеризується різноманіттям підходів до її розуміння. Тому найбільш загальне поняття «безпека» застосовується до багатьох процесів, оскільки специфічні ознаки безпеки соціального суб'єкта, що відображають, перш за все, «відсутність небезпеки», дозволяють використовувати це поняття в різних галузях. Окремі автори пов'язують безпеку з такими поняттями, як країна, держава, суспільство, нація, особа чи управління. Разом із тим безпека з моменту зародження людства є найважливішою потребою людини і як політичне, соціологічне й державно-управлінське поняття виступає у вигляді життєздатності соціальних об'єктів.

Підкреслено що у сучасних умовах особливу небезпеку становлять злочини проти особи, пов'язані, в свою чергу, з громадською безпекою і її найважливішою складовою – охороною громадського порядку. Ця небезпека містить у собі такі складові, як замовні вбивства, залякування, поєднане з насильством; використання різних видів зброї й вибухових пристроїв під час здійснення злочинних дій; викрадення людей з метою вимагання; вчинення злочинів на міжнаціональному ґрунті проти конкретних осіб чи груп.

Під охороною громадського порядку слід розуміти зумовлений закономірностями розвитку суспільства і здійснюваний правоохоронними органами й іншими державними органами, а також громадськими організаціями комплекс заходів, спрямованих на забезпечення дотримання правил, що регулюють відносини між людьми в сфері громадського, політичного та приватного життя й побуту, профілактику і припинення правопорушень, притягнення до відповідальності винних у порушенні встановлених законом правил, захист прав і свобод людини і громадянина, інтересів держави і суспільства від злочинів та інших антигромадських проявів. Стабільний громадський порядок – це необхідна умова і складова частина нормального функціонування системи державного управління, а отже, і забезпечення громадської безпеки, оскільки, як нам уявляється, забезпечення громадського порядку є однією з важливих функцій держави в сфері національної безпеки.

Найважливіше значення в забезпеченні національної безпеки має державна безпека, під якою, в свою чергу, розуміється ефективний захист територіальної цілісності й суверенітету в усіх сферах життєдіяльності держави і її конституційного ладу. Водночас державна безпека не може бути забезпечена без надійної та безперебійної діяльності апарату державного управління, що містить у собі законодавчий, виконавчий і судовий компоненти.

Провідними напрямками в стратегії забезпечення державної безпеки є, на наш погляд, такі:

- своєчасне й адекватне реагування на загрози, що виникають, відповідно до їх характеру і реальних масштабів;
- здатність уживати превентивних заходів із запобігання і нейтралізації загроз;
- оптимальне поєднання інтересів безпеки країни та її окремих регіонів;
- поєднання системи національної безпеки країни з міжнародною;
- раціональне й ефективне використання наявних для вирішення завдань забезпечення безпеки сил і засобів.

Доведено, що із державно-управлінської точки зору, поняття національної безпеки має розглядатися як загальновизнане, таке, що застосовується на рівні міжнародно-правового регулювання і трансформується в національні законодавства держав. Таким чином, національна безпека розуміється як певний підтримуваний стан міжнародних відносин, взаємозалежний від національних правовідносин, який можна використовувати як у міжнародному, так і у внутрішньодержавному регулюванні. На наш погляд, національну безпеку слід розглядати, виходячи із розуміння загального багатогранного державно-управлінського та соціального явища безпеки, відповідно до трьох галузей розвитку навколишнього світу – неживої природи, живої природи і людського суспільства. Така точка зору підтверджується тим, що управління взагалі й державне управління зокрема як об'єктивно необхідна передумова життєдіяльності суспільного організму (а державу, на наш погляд, теж можна розглядати як суспільний організм) здійснюється в неживій природі, в організмах (біологічних системах) і в суспільстві (соціальних системах), взаємопов'язаних і взаємозалежних між собою. У цьому сенсі загальне поняття безпеки життєдіяльності має розглядатися як захищеність усього матеріального світу й людського суспільства від негативних впливів різного характеру, тобто об'єктами безпеки є природа та суспільство.

Залежно від об'єктів безпеку життєдіяльності можна класифікувати таким чином: безпека існування людини (особиста і майнова безпека), безпека навколишнього середовища та національна безпека. Нам здається природним, що всі три види безпеки життєдіяльності є взаємопов'язаними і взаємозалежними, оскільки, по-перше, в них основним елементом є людина; по-друге, безпека є єдиною й неподільною.

Наголошено, що по-перше, поняття національної безпеки розглядається як:

- 1) стан захищеності інтересів особи, суспільства та держави;
- 2) відсутність небезпеки;
- 3) властивість системи;
- 4) специфічна діяльність державних органів;
- 5) певний стан тощо.

По-друге, запозичений із західного лексикону термін «національна безпека» можна застосувати і до українських реалій за умови розгляду всієї сукупності факторів, що входять до поняття «національна безпека».

По-третє, під національною безпекою слід, на нашу думку, розуміти стан сталого розвитку особи, суспільства та держави, гарантованої реалізації та захисту національних інтересів України. Під «станом сталого розвитку» розуміється становище, за якого забезпечуються дотримання конституційних

прав і свобод громадян, стабільне функціонування політичної, економічної і державно-управлінської систем суспільства, суверенітет і територіальна цілісність держави, а також реалізація і надійний захист національних інтересів.

Зроблено висновок про те, що поняття «громадська безпека» й «безпека суспільства» та «державна безпека» і «безпека держави» розрізняються за критеріями класифікації видів національної безпеки: громадська безпека і державна безпека своїм критерієм вибирають сферу життєдіяльності, а безпека суспільства і безпека держави – об'єкт національної безпеки (суспільство, держава). Складне поняття «громадська безпека» регулюється юридичними, технічними й організаційними нормами.

У правових і державно-управлінських науках громадську безпеку можна визначити на нашу думку як систему суспільних відносин і норм, що регулюють ці відносини з метою забезпечення громадського спокою, недоторканності життя і здоров'я населення, нормального праці і відпочинку громадян, нормальної діяльності державних і громадських організацій, установ і підприємств. Аналіз наукових досліджень показує, що громадська безпека відображає:

1) відсутність небезпек: «насильницького заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам», «для значної кількості людей і нормального функціонування основних інститутів суспільства», «існуванню суспільства» тощо;

2) стан захищеності населення країни від злочинних посягань на права громадян і їх об'єднань, а також від загроз природного і техногенного характеру.

Найважливішою складовою державно-управлінського впливу є функція керівництва. Вона відображає управлінські дії з чинення цілеспрямованого організуючого впливу на виконавців. Тоді як під час здійснення інших завдань суб'єктом управління може бути як конкретна особа, так і структурна ланка наявної системи управління, а об'єктом управління – і різні процеси, то функція керівництва передбачає об'єктом конкретну людину. Практично це завдання в управлінському процесі безпосередньо формує та презентує відносини між суб'єктом і об'єктом безпеки. Водночас у процесі організації і керівництва передбачається своєчасне виявлення та усунення відхилень від намічених дій, що виникають, або з урахуванням змін оперативної обстановки виникає необхідність коригування плану заходів. У зв'язку з цим окремі вчені як додаткові завдання управління виділяють координацію і регулювання. На нашу думку, координація і регулювання є необхідними складовими завдань організації і керівництва.

У другому розділі – *«Методологія формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку»* – охарактеризовано методологічні підходи щодо концепцій забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку; виокремлено механізм формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; поглиблено понятійний апарат та визначенні сутності та змісту державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Аналіз концепцій національної безпеки та їх особливостей свідчить, що,

по-перше, характерною особливістю концептуальних підходів щодо забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку в останні роки є звернення до внутрішніх проблем, в тому числі екологічних, попередження та ліквідація наслідків техногенних і природних катастроф глобального масштабу тощо, по-друге, в сучасних умовах у зовнішній політиці спостерігається акцент на посилення військової могутності в якості одного із засобів забезпечення національних інтересів.

З'ясовано, що у сучасній науковій думці сформувалися такі парадигми національної безпеки: ліберальна в рамках якої національна безпека розглядається, як стан захищеності інтересів окремого індивіда; неоліберальна, яка інтерпретує безпеку, як ступінь захищеності інтересів окремого індивіда, «держави загального добробуту» і громадянського суспільства; консервативна – як безпека окремого індивіда, законодавча гарантія «права власності», дотримання прав і свобод; неоконсервативна – як безпека окремого індивіда, підвищення рівня безпеки найменш захищених верств населення; марксистська – як стан соціальної рівності і єдності людини, суспільства, держави; комуністична – як певна ступінь захищеності особистості, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, яка дозволяє їм існувати і постійно розвиватися; націоналістична – як ступінь захищеності інтересів націй (держави).

Визначено, що механізм формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку - це об'єднана організована система публічно-владних та інших інститутів і правових інструментів (засобів, методів, способів, прийомів), ефективне функціонування якої гарантує в повному обсязі реалізацію конституційних прав і свобод громадян, гідні якості і рівень їх життя, суверенітет, незалежність, державну і територіальну цілісність, а також сталий соціально-економічний розвиток суспільства і держави в довгостроковій перспективі.

Доведено, що в Україні сформувалися дві парадигми національної безпеки, які базуються на різних ідеологемах: консервативній і ліберально-демократичній. Якщо консервативний підхід на передній план висуває питання «жорсткої» (військової) безпеки, то ліберально-демократична ідеологема в основу поставила «м'які» (невійськові) фактори безпеки, виходячи з того, що найбільш серйозні загрози безпеці країни виникають або ззовні (агресія Росії), або зсередини самої держави (це системна політична і економічна криза, тероризм, екстремізм, сепаратизм, корупція тощо)

Виокремлено механізм формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку (державної політики у сфері НБ ОГП), має базуватись на необхідності єдності та взаємозв'язку таких його складових, як: політико-інтеграційна, інституційно-правова, соціально-економічна, інформаційно-моніторингова складові (рис. 1).

Показано, що для визначення якості державного управління в динаміці існує можливість використовувати глобальне дослідження Governance Matters і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником якості та ефективності державного управління Worldwide Governance Indicators (якість державного управління), який розраховується за методикою Всесвітнього банку (The World Bank) та передбачає використання наступних шести індексів, що

відображають різні параметри державного управління.

1. Облік думки населення і підзвітність державних органів (Voice and Accountability) – індекс включає показники, що вимірюють різні аспекти політичних процесів, цивільних свобод і політичних прав.

2. Політична стабільність і відсутність насильства (Political Stability and Absence of Violence) – індекс включає показники, що вимірюють стабільність державних інститутів, імовірність різких змін, зміну політичного курсу, дестабілізації і повалення уряду неконституційними методами або із застосуванням насильства.

3. Ефективність роботи уряду (Government Effectiveness) – індекс включає показники, що вимірюють якість державних послуг, якість розробки та реалізації внутрішньої державної політики, рівень довіри до внутрішньої політики, що проводиться урядом, якість функціонування державного апарату і роботи державних службовців, їх компетенцію, ступінь їх незалежності від політичного тиску тощо.

4. Якість законодавства (Regulatory Quality) – індекс включає показники, що вимірюють здатність уряду формувати та реалізовувати раціональну політику і правові акти, які допускають розвиток приватного сектора і сприяють його розвитку.

5. Верховенство закону (Rule of Law) – індекс включає показники, що вимірюють ступінь впевненості різних суб'єктів у встановлених законодавчих нормах, а також дотримання ними цих норм, зокрема, ефективність і передбачуваність законодавчої системи, рівень злочинності і ставлення громадян до злочину, ставлення до виконання контрактних зобов'язань, ефективність роботи поліції, судів і так далі.

6. Стимування корупції (Control of Corruption) – індекс включає показники, що вимірюють сприйняття корупції в суспільстві (корупція розуміється, як використання публічної влади з метою отримання приватної вигоди), ступінь використання державної влади в корисливих цілях, існування корупції на високому політичному рівні, ступінь участі еліт в корупції, вплив корупції на розвиток економіки тощо.

Запропоновано здійснювати оцінювання результативності та ефективності формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку через призму динаміки зміни займаного місця країною у світових рейтингах, які стосуються зазначеної сфери, а саме: Індекс недієздатних держав (Failed States Index); Індекс сили «Найпотужніші армії світу» (Power Index); Індекс верховенства права (Rule of law index); Індекс «Свобода в світі» (Freedom in the World); Індекс «Якість державного управління» (Worldwide Governance Indicators) тощо. Для аналізу результативності та основних характеристик державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку система оцінювання має доповнюватися та уточнюватися за результатами відповідного статистико-аналітичного моніторингу сучасного стану розвитку держави в багатьох сферах, в тому числі економічній, правоохоронній тощо.

Рис. 1. Механізм формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку
Джерело: авторська розробка

Доведено, що динаміку розвитку методології в сфері забезпечення національної безпеки і охорони громадського порядку слід розглядати, як адекватну реакцію держави та громадянського суспільства на загрози як виникають для її суверенного існування, коли держава усвідомлює об'єктивні загрози безпеки життєво важливим інтересам особистості, суспільства та держави і своєчасно закріплює в науці та практиці відповідні стратегічні заходи щодо їх усунення.

З'ясовано, що оцінювання рівня загроз національної безпеки та охорони громадського порядку представляє собою системну характеристику умов існування держави, суспільства, громадянина, яка визначається в контексті комплексної кількісної та якісної оцінки явищ, процесів, подій та інших чинників, які сприймаються (ідентифікуються), як загрози прогресивному розвитку індивіда, соціальної групи, суспільства, держави, тобто загроз реалізації інтересів національних у політичній, економічній, соціальній, екологічній, гуманітарній та інших сферах життєдіяльності.

У третьому розділі – *«Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку»*– здійснено оцінку закордонного досвіду щодо розробки та впровадження державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, проаналізовано організаційно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні, виокремлено проблеми та перспективи адаптації вітчизняної державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку до сучасних глобалізаційних умов.

По-перше, характерною особливістю зарубіжних підходів до забезпечення національної безпеки в останні роки є звернення до внутрішніх проблем, в тому числі і екологічних, включаючи запобігання та ліквідацію наслідків техногенних і природних катастроф глобального масштабу.

По-друге, в сучасний період у зовнішній політиці ряду західноєвропейських та північноамериканських країн спостерігається акцент на посилення військової потужності в якості головного засобу забезпечення національних інтересів; при цьому фактично національна безпека ототожнюється з безпекою військовою.

По-третє, виходячи із змісту основних доктрин європейських держав у галузі національної безпеки, впливає, що вони визнають принцип монополярного світу.

Показано, що у сфері державної безпеки України стали найбільш небезпечними такі загрози:

- діяльність спеціальних служб інших держав, що носить розвідувально-підривний характер;
- посягання на територіальну цілісність і державний суверенітет України з боку інших держав;
- систематичне незаконне ввезення на територію України техніки військового призначення, вибухових речовин, боєприпасів, з території РФ для

забезпечення функціонування її військових підрозділів, збройних формувань незаконного характеру та сепаратистів;

- наявність корупційних проявів в органах державної влади та місцевого самоврядування;

- наявність організованої злочинної діяльності;

- ототожнення бізнесу і політики.

Відповідно, у цьому контексті суттєве значення відіграють нормативно-правове й організаційне забезпечення державної політики національної безпеки та охорони громадського порядку.

Дефініція «нормативно-правове забезпечення у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку» передбачає відповідне нормативне регулювання та виконання норм права як засобу державного управління стосовно сфери національної безпеки та охорони громадського порядку.

Крім того, нормативно-правове забезпечення у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку орієнтоване на формування сприятливих умов для пошуку дієвих шляхів удосконалення існуючих та вироблення нових норм, правового характеру, що є необхідними для виконання низки якісно нових завдань у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Нормативно-правове забезпечення у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку можна вважати процесом, спрямованим формування та підтримку у встановлених межах конструктивних характеристик організаційно-правового характеру, що притаманні системі національної безпеки та охорони громадського порядку за допомогою впливу нормативно-правових засобів з метою упорядкування функціонування цієї системи.

Що стосується України, то вся нормативно-правова база, яка лежить в основі функціонування державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, може бути розділена на два рівні. Зокрема, перший рівень передбачає формування нормативно-правової бази в межах функціонування системи національної безпеки і має бути загальнообов'язковим для всіх.

На другому рівні формується нормативно-правова база відомчої приналежності, в межах якої уточнюються і конкретизуються завдання і функції усіх суб'єктів сил забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку.

Відносно організаційного забезпечення державної політики національної безпеки та охорони громадського порядку слід зазначити, що воно передбачає наявність таких складових:

- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна гвардія України;
- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна міграційна служба України;
- Державна служби України з надзвичайних ситуацій.

У цілому, відповідно до вітчизняного законодавства, державна політика у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку передбачає наявність наступних складових:

- державна політика у сферах національної безпеки і оборони;
- державна політика у воєнній сфері, а також у сферах оборони і військового будівництва;
- державна політика у сферах громадської безпеки та цивільного захисту;
- державна політика у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій;
- державна політика щодо безпечного функціонування кіберпростору;
- державна політика у сферах міграції (імміграції та еміграції).

Однак деякі з наведених вище видів державної політики у контексті національної безпеки та охорони громадського порядку є дублюючими одне одну, відповідно, це свідчить про необхідність уніфікації зазначеної дефініції у нормативно-правовому забезпеченні державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Одним із ключових принципів, що який має бути покладений в основу формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні, є принцип, згідно якого відсутні можливості:

- узурпації одним із уповноважених державних органів стосовно забезпечення національної безпеки усіх функцій;
- домінування одного із уповноважених державних органів стосовно забезпечення національної безпеки над іншим. У цьому контексті перш за все необхідно безпосередньо дефініцію «нормативно-правове у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку», а також надати аргументацію доцільності його застосування.

До ключових показників, що характеризують дієвість державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, слід віднести такі:

- задоволеність громадян ступенем захищеності своїх конституційних прав і свобод, особистих і майнових інтересів, в тому числі від злочинних посягань;
- частка сучасних зразків озброєння, військової і спеціальної техніки в Збройних Силах України, інших військах, військових формуваннях і органах;
- очікувана тривалість життя;
- ВВП на душу населення;
- децильний коефіцієнт (співвідношення доходів 10% найбільш забезпеченого населення і 10% найменш забезпеченого населення);
- рівень інфляції;
- рівень безробіття;
- частка витрат у ВВП на розвиток науки, технологій та освіти;
- частка витрат у ВВП на культуру;
- частка території України, яка не відповідає екологічним нормативам.

Запропоновано, крім зазначених вище показників, що характеризують стан і рівень національної безпеки та охорони громадського порядку, додати такі критерії: абсолютна кількість зареєстрованих злочинів; кількість злочинів на 100 тис. осіб населення; кількість кібератак; кількість емігрантів; кількість надзвичайних ситуацій.

Зокрема, відповідно до офіційних статистичних даних Державної служби України з надзвичайних ситуацій, доцільно проаналізувати динаміку зміни кількості надзвичайних ситуацій на території України протягом 2010–2019 років (рис. 2).

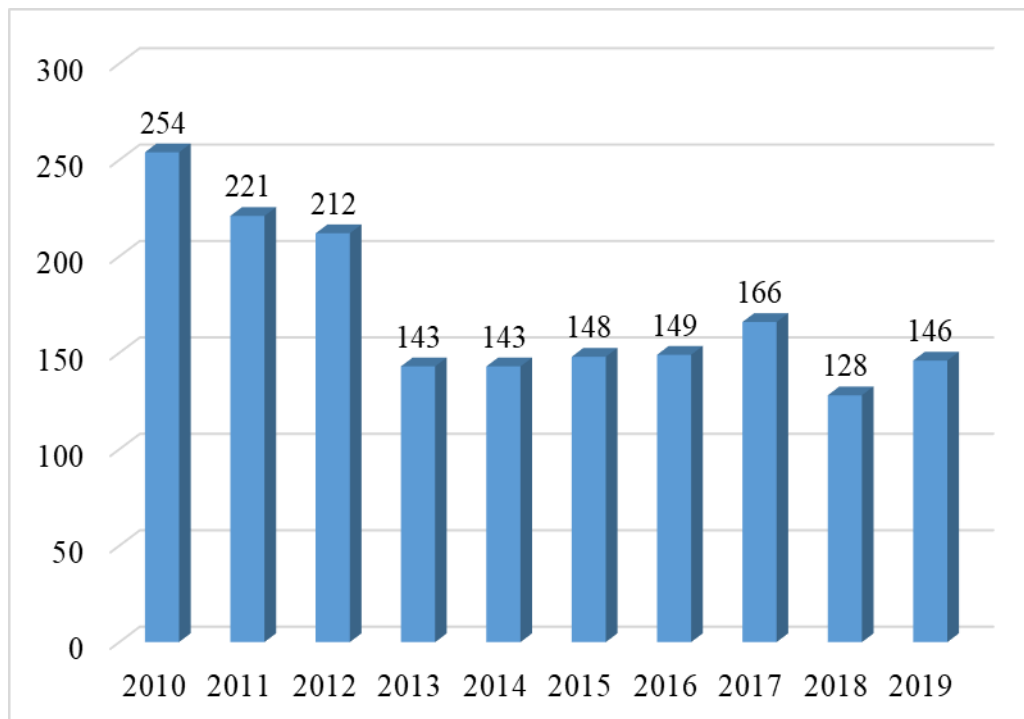

Рис. 2. Динаміка зміни кількості надзвичайних ситуацій в Україні протягом 2010–2019 років

Джерело: складено на підставі статистичних даних Державної служби України з надзвичайних ситуацій

З рис. 2 можна побачити, що у цілому протягом 2010–2019 років загальна кількість надзвичайних ситуацій в Україні коливається, і навіть зменшується у цілому порівняно з базовим 2010 роком, що є позитивною тенденцією.

Що стосується загального стану державної політики України у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, то більшість із запропонованих індикаторів демонструють негативні тенденції.

Важливе місце у цьому контексті займає Глобальний індекс миру України. Зокрема, що її індекс миру у 2018 році склав 3,113 (152 місце серед 163 країн світу), що свідчить про вкрай низький рівень миролюбності, а, отже, – про суттєві недоліки у процесах формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

При цьому необхідно зазначити, що до об'єктивних чинників, які спричиняють подібну ситуацію, належать наступні:

- недовготривалий термін демократичної розбудови в Україні, наявність стійкої системи гальмування прогресивних змін;
- слабкість і залежність від зовнішніх запозичень економіки держави, що не може забезпечити стабільне зростання ключових показників макроекономічного рівня;
- брак загальнодержавної довгострокової стратегії розвитку держави на основі застосування власних переваг геополітичного характеру;
- суттєвий рівень зносу виробничих засобів, наявність енергомістких індустрії та промисловості, зруйнована хімічна промисловість, нерозвиненість інфраструктури сільського господарства;
- анексія Криму та тимчасова окупація регіонів на Донбасі;
- розмивання цінностей єдності української нації;
- втрата ринків збуту продукції, що виробляється українськими підприємствами, які складали ключові статті надходжень до державного бюджету: чорна металургія, хімічна промисловість, неефективне застосування переваг сектору аграрної економіки;
- слабкість національних збройних сил та силового блоку, а також зв'язку армії з сектором громадськості;
- брак ідеологічних інститутів, орієнтованих на виховання патріотизму та духовності, на рівні держави та громадськості;
- розгортання конфліктів міжконфесійного характеру;
- втрата довіри з боку населення до діючих політичних сил, партій, лідерів;
- зниження рівня й якості життя населення, погіршення соціального забезпечення, підвищення рівня злочинності.

Серед чинників суб'єктивного рівня, що чинять негативний вплив на стан і значення Глобального індексу миру для України, належать наступні:

- брак дієвих політичних еліт і зрілого громадянського суспільства;
- наявність тотальних корупційних проявів на всіх рівнях та у всіх сферах політичного устрою та управління державою;
- присутність кризи системного характеру на рівні правлячої влади;
- відсутність лідерів загальнонаціонального масштабу;
- невисокі темпи активізації діяльності територіальних громад та місцевого самоврядування;
- аполітичність переважної кількості українського суспільства;
- готовність значної кількості населення України до трудової міграції до інших країн;
- необхідність формування життєздатної нації, якій притаманне вміння реагування на актуальні поточні виклики і зміни, а також адаптації до мінливих реалій геополітичної обстановки.

У четвертому розділі – «Проблеми та суперечності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні» – охарактеризовано існуючі проблеми формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в контексті вирішення глобальних проблем та викликів сучасності; визначено

суперечності нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; з'ясовано особливості формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку на регіональному та місцевому рівнях.

З'ясовано, що нормативно-правову основу забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку України становлять Конституція, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також прийняті з метою виконання законів інші нормативно-правові акти. Основним механізмом реалізації зазначеної політики є взаємодія вищих посадових осіб держави, органів державного і військового управління, інших державних і недержавних структур, які використовуючи наявний в їх розпорядженні потенціал, здійснюють взаємоузгоджену діяльність відповідно до принципів забезпечення національної безпеки і в правовому полі чинного законодавства, з метою прогнозування, своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації загроз національній безпеці.

Встановлено, що серед основних викликів формування державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку та реалізації визначених цілей є: недостатній рівень участі суспільства в механізмах попередження правопорушень; відсутність належних навичок забезпечення особистої безпеки і недостатній рівень розуміння населенням своєї активної ролі в забезпеченні громадської безпеки.

Доведено, що стосовно механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку, його ефективність визначається умовами, що відносяться до правових норм, які його закріплюють (їх якість, системність, адекватність суспільним відносинам, а в цілому - якість законодавства); до діяльності владних суб'єктів, які реалізують його - правозастосовних органів (органів виконавчої влади, судів, прокуратури, органів місцевого самоврядування тощо), а також до особливостей правосвідомості і поведінки суб'єктів, що правомірно реалізують свої права та інтереси в рамках відповідного механізму або порушують його вимоги.

З'ясовано, що рівень зрілості громадянського суспільства та його інститутів, їх роль і значення в забезпеченні національної безпеки та охорони громадського порядку є значною і, на жаль, в Україні вона поки що не достатня, хоча і всіляко зростає.

Запропоновано алгоритм забезпечення результативності та ефективності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку (рис. 3).

Доведено, що для запровадження ефективної державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку дуже важливо ще на першій стадії її формування передбачити основні критерії оцінки її ефективності. Це найбільш складне питання тому, що в державі немає досвіду оцінювання ефективності державної політики взагалі, а не тільки державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку. Державна політика має акцентувати увагу на політичному, економічному, соціальному, екологічному та інших аспектах.

Рис. 3. Алгоритм забезпечення результативності та ефективності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку

Джерело: авторська розробка

Крім того, необхідно обов'язково впровадити прогнозування можливих негативних наслідків реалізації зазначеного політичного курсу у політичній, економічній, військовій, інформаційній та інших сферах. Якщо ефективність державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку не досягає необхідного значення (рівня), потрібно обирати іншу стратегію дій.

Запропоновано при визначенні ефективності та результативності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку використання комплексного та системного оцінювання рівня загроз та

небезпек, як такого критерію, який за своєю сутністю є комбінацією інтегральних критеріїв, які служать для оцінки рівня безпеки в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній, гуманітарній та інших сферах, а також базується на розумінні взаємозв'язків між складовими національної безпеки і охорони громадського порядку та між факторами, які впливають на можливості і загрози щодо реалізації національних інтересів держави.

Підкреслено, що поряд із загальною концепцією підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку повинні розроблятися і приватні концепції, програми і плани забезпечення безпеки стосовно можливих умов розвитку суспільних відносин і складної соціально-політичної, економічної і соціальної обстановки. При цьому при аналізі цієї обстановки повинні враховуватися:

- масштаби і швидкість змін факторів, що визначають безпеку країни в умовах системної кризи;
- істотна відмінність цілей і засобів забезпечення безпеки в період реформ і в період стабільного розвитку;
- зростання ролі випадкових факторів, здатних стати каталізатором конфліктних ситуацій;
- важкопередбачуваність переходу до стабільного стану, так як в своєму розвитку конфлікти, як правило, поширюються на все нові сфери діяльності;
- розмитість нових соціальних орієнтирів, ідеологічний вакуум, що ослаблюють важелі впливу владних і силових структур;
- зменшення альтернатив виходу з положення, яке створилося, що, у свою чергу, відбувається в процесі загострення кризової конфліктної ситуації.

При цьому за наявності реальних та потенційних внутрішніх загроз система національної безпеки повинна виходити з вирішення наступних завдань:

- подолання соціально-політичної й економічної кризи, побудова демократичного суспільства і правової держави;
- запобігання дезінтеграційних процесів у відносинах між регіонами і центром;
- збереження існуючих економічних зв'язків;
- ослаблення гостроти проблеми дефіцитності та доступності продовольства;
- врегулювання міжнаціональних відносин та недопущення збройних конфліктів;
- боротьба з організованою злочинністю і незаконними збройними формуваннями як її різновидом;
- забезпечення сприятливого міжнародного клімату для проведення реформ в країні;
- попередження і припинення екологічних катастроф.

Відповідно, для виокремлення ефективних шляхів і засобів підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку необхідно:

- розглядати підтримки національної безпеки як процес вироблення здатності не тільки до виживання, але і прогресивного розвитку;

- здійснювати управління національною безпекою та охороною громадського порядку відповідно до стратегічних цілей розвитку суспільства і держави, які є визначальними елементами в діяльності політичних, економічних, суспільних і інших структур;

- для попередження надзвичайних ситуацій, а також усунення причин і умов виникнення внутрішніх загроз національній безпеці органам влади і управління, безпосередньо відповідальним за організацію національної безпеки та охорону громадського порядку, необхідно удосконалювати свою діяльність по своєчасному отриманню відомостей про виникнення внутрішніх загроз безпеці;

- реагувати на виникнення внутрішніх загроз безпеці адекватно до їх можливого впливу; це реагування повинно носити своєчасний і упереджувальний характер;

- створити систему громадської безпеки, що дозволяє не тільки вдосконалювати безпеку особистості і суспільства, а й держави.

У цілому, період, який охоплює стратегія національної безпеки та охорони громадського порядку України, має сягати на довгострокову перспективу, як мінімум, 20-25 років, з тим, щоб відповідні документи стратегічного планування (стратегічні прогнози, програми, оцінки) охоплювали відповідні горизонти, а не обмежувалися констатацією тільки сучасної дійсності. Стратегія національної безпеки та охорони громадського порядку України повинна носити політико-публіцистичний характер за формою викладу, апелюючи не лише до громадської думки нації, а й до інших країн світу, тобто з одного боку, документ про Стратегію національної безпеки та охорони громадського порядку має являти собою єдиний, політико-ідеологічний документ, а, з іншого боку, мати прикладну практичну спрямованість на довгострокову перспективу.

У п'ятому розділі – *«Удосконалення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні»* – обґрунтовано концептуальні засади формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; запропоновано шляхи трансформації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах європейської інтеграції України; визначено напрями удосконалення механізму формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Соціально-політична сутність функціонування державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні виражається в колі наступних завдань, які вона покликана вирішувати:

- створення громадських формувань та структури, організація взаємодії між ними і державою в цілях захищеності життєво важливих інтересів особистості і суспільства в різних сферах;

- проведення незалежних експертиз джерел небезпеки і загроз, накопичення інформації про стан захищеності інтересів особистості в різних сферах;

- безпосереднє реагування на ситуації, що загрожують життю і здоров'ю громадян, їх власності, природному і культурному середовищу проживання, правопорядку, міжетнічним відносинам тощо;
- боротьба з соціальними і моральними вадами, службовою безвідповідальністю і некомпетентністю державних службовців;
- забезпечення особистої безпеки громадян, а також безпеки підприємницької діяльності нових економічних структур;
- надання консалтингових та інших послуг з організації роботи служб безпеки на підприємствах;
- розробка концепцій національної безпеки, законодавчих актів з проблем безпеки, нових технічних і соціальних технологій, орієнтованих на безпеку, засобів індивідуального та колективного захисту від джерел небезпеки, висування альтернативних програм безпеки;
- страхування життя, здоров'я, майна, інформації й інтелектуальної власності громадян;
- формування громадської думки громадян, розвиток творчості, ініціативи і подвижництва;
- популяризація правил безпеки поведінки громадян у побуті, на транспорті, в інших ситуаціях;
- залучення громадян до практичної діяльності щодо підтримки національної безпеки, досягнення громадянського миру і злагоди;
- підготовка і перепідготовка кадрів для роботи в громадських структурах забезпечення безпеки;
- участь у реалізації міжнародних програм безпеки;
- інтегрування державних інститутів у сферу реального, а не декларативного захисту громадянського суспільства;
- контроль громадськими інститутами діяльності державних органів;
- створення механізму захисту основних прав і свобод громадянського суспільства від посягань з боку держави;
- обмеження сфери прав і компетенцій, а також оптимізація організаційних і управлінських структур державних органів шляхом делегування ряду їх функцій і завдань громадським структурам.

Доведено, що оптимізація інституційно-правової складової механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку повинна здійснюватися за двома магістральним напрямкам. Перше з них - це вдосконалення законодавства (усунення колізій, недоробок, прогалин і т.ін.) і прийняття нових законів, в тому числі і найвищого рівня, щодо всього широкого кола питань, що стосуються проблеми забезпечення національної безпеки в цілому. Другий напрямок - це вдосконалення і підвищення ефективності діяльності, в першу чергу, державної складової суб'єктного складу механізму забезпечення національної безпеки, серцевину якого становить необхідність посилення координації та взаємодії органів і осіб відповідного рівня для досягнення цілей забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку. В кінцевому підсумку, в своїй сукупності ці два

напрямки вирішальною мірою є найважливішими в механізмі забезпечення національної безпеки і позитивним фактором його ефективності.

Окреслено стратегії державного управління в надзвичайних ситуаціях, назва і зміст яких, стосовно до розглянутого виду управління, можуть бути сформульовані наступним чином:

- стратегія запобігання причин виникнення техногенних аварій і катастроф та забезпечення нормального, регламентного функціонування небезпечних в техногенному відношенні об'єктів;
- стратегія локалізації аварій (катастроф) і запобігання формування небезпечної техногенної ситуації, коли причину виникнення тієї чи іншої аварії (катастрофи) з технологічних, економічних, соціальних чи інших міркувань усунути неможливо і починається ланцюгова реакція подій, які призвели до аварії або катастрофи;
- стратегія максимально можливого недопущення або ослаблення впливів техногенних факторів на людей і навколишнє середовище та ліквідації наслідків аварії, катастрофи в найкоротші терміни.

3. Обґрунтовано, що концептуальне рішення щодо забезпечення безпеки соціально-економічних систем приймається на основі:

- соціально-економічного і науково-технічного аналізу стану й основних напрямів регулювання та підвищення рівня безпеки;
- оцінки ресурсних можливостей;
- законодавчих аспектів.

Доведено, що стратегія національної безпеки і розвитку повинна мати зрозумілу для всіх логіку і послідовність викладу. В основі цієї логіки і послідовності повинна лежати наступна модель:

- першоосновою Стратегії національної безпеки є національна система цінностей і інтересів з огляду на існуючі зовнішні умови (виклики, небезпеки і загрози): необхідно знати цілі національного розвитку і засоби для досягнення цих цілей, а зовнішні умови, природно, можуть вносити в ці цілі і засоби свої корективи. Іншими словами, пропонується зробити вихідною точкою відліку національні інтереси з огляду на існуючі зовнішні загрози та виклики;
- ця система цінностей та інтересів має трансформуватися в політичну мету і завдання, на які головним чином впливають три групи факторів: зовнішні умови, виклики та загрози; суб'єктивне сприйняття державною владою, суспільством і нацією цих інтересів і цінностей; національні ресурси.

У найзагальнішому вигляді ця модель виглядає наступним чином (рис. 5).

Таким чином, необхідний такий порядок формування Стратегії національної безпеки:

- 1 етап - визначення національних інтересів та систематизація національних цінностей;
- 2 етап - оформлення національних інтересів в національні цілі (пріоритети);
- 3 етап - визначення зовнішніх умов (міжнародної зовнішньополітичної обстановки);

4 етап - визначення необхідних ресурсів для реалізації цілей Стратегії. Кожен з етапів має бути чітко позначений і сформульований в формалізованому вигляді.

Доведено, що саме в оптимізації можливостей окремих суб'єктів забезпечення безпеки закладені нові додаткові можливості дієвого та ефективного функціонування та розвитку механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку.

Відповідно, можна визначити такі напрями підвищення ефективності реалізації Стратегії національної безпеки України.

1. Щоб зробити Стратегію дійсно документом національної мобілізації та єдності необхідно організувати його найширше обговорення в суспільстві, причому, не тільки після фактичного прийняття, але ще на стадії підготовки і проходження відповідних державних процедур. Таке обговорення могло б йти із залученням широкого кола наукових та громадських організацій, ЗМІ та окремих громадян, в результаті якого проєкт вже отримає масову підтримку і широку експертизу.

2. Період, який охоплює Стратегія, повинен сягати на довгострокову перспективу, як мінімум, 15-20 років, з тим, щоб відповідні документи стратегічного планування (стратегічні прогнози, програми, оцінки) охоплювали відповідні горизонти, а не обмежувалися констатацією тільки сучасної дійсності.

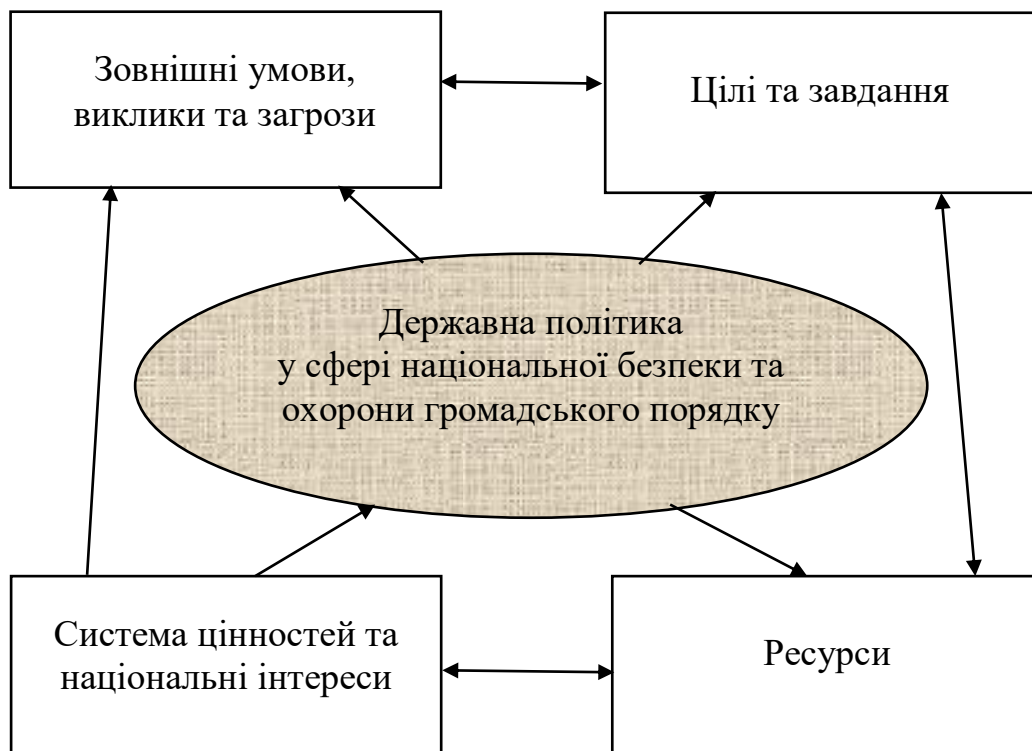

Рис. 5. Порядок формування та реалізації стратегії національної безпеки України

Джерело: авторська розробка

Отже, суть Стратегії національної безпеки України – це зміцнення єдності українського суспільства, охорона громадського порядку, забезпечення соціальної стабільності, міжнаціональної злагоди, усунення структурних дисбалансів економіки, підвищення обороноздатності країни, протидія агресії Росії, відновлення територіальної цілісності України у законодавчо визначених кордонах.

Удосконалення механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку має здійснюватися за двома напрямкам. Перший з них – це вдосконалення законодавства (усунення колізій, суперечностей, прогалин тощо) і прийняття нових законів, в тому числі і найвищого рівня, щодо широкого кола питань, які стосуються проблеми забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку в сучасній Україні. Другий напрямок – це вдосконалення і підвищення ефективності діяльності суб'єктного складу механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку, стрижнем якої має стати посилення координації та взаємодії органів і осіб відповідного порядку для досягнення цілей забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку. В кінцевому підсумку, в своїй сукупності ці два напрямки є важливим фактором підвищення ефективності механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку нашої держави.

У цьому зв'язку виокремлено пріоритетні напрями державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку у наступних сферах суспільного життя: політичній; економічній; оборонній (воєнній); міжнародній; державної і громадської безпеки; соціально-психологічній (духовній); освітній.

Підкреслено, що розглянуті пріоритетні напрями формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах глобалізації являють собою першочергові об'єкти докладання зусиль органів державної влади та місцевого самоврядування із здатністю мобілізувати всі матеріальні, духовні й організаційні ресурси держави для забезпечення її самостійного існування.

ВИСНОВКИ

У дисертації на доктринальному рівні вирішено важливу й актуальну для науки державного управління проблему, яка полягає в розробленні нових підходів до вирішення проблемних питань і підготовці науково-прикладних рекомендацій щодо формування та реалізації державної політики держави та охорони громадського порядку в контексті національної безпеки. Отримані в процесі дослідження результати конкретизуються у таких висновках.

1. Розкрито наукову проблему еволюції категорій «безпека» та «громадська безпека та порядок» у державно-управлінської науці. Доведено, що у державно-управлінському розумінні безпека виступає як життєздатність соціальних і державно-управлінських об'єктів. Будучи складним соціальним явищем, вона має конкретно-історичний характер, до того ж характер не

абсолютний, а відносний, набуваючи смислового значення в зв'язку з розглядом конкретного соціального об'єкта або сфери людської діяльності.

Із цього випливає, що безпеки можна досягти в умовах захищеності людського суспільства й навколишнього матеріального світу від негативних впливів різного характеру. Практично об'єктами безпеки життєдіяльності є природа, суспільство і система управління. Узагальнено положення при те, що найбільш загальне поняття «безпека» застосовується до багатьох процесів, оскільки специфічні ознаки безпеки соціального суб'єкта, що відображають, перш за все, «відсутність небезпеки», дозволяють використовувати це поняття в різних галузях. Окремі автори пов'язують безпеку з такими поняттями, як країна, держава, суспільство, нація, особа чи управління. Разом із тим безпека з моменту зародження людства є найважливішою потребою людини і як політичне, соціологічне й державно-управлінське поняття виступає у вигляді життєздатності соціальних об'єктів.

Підкреслено, що під охороною громадського порядку слід розуміти зумовлений закономірностями розвитку суспільства і здійснюваний правоохоронними органами й іншими державними органами, а також громадськими організаціями комплекс заходів, спрямованих на забезпечення дотримання правил, що регулюють відносини між людьми в сфері громадського, політичного та приватного життя й побуту, профілактику і припинення правопорушень, притягнення до відповідальності винних у порушенні встановлених законом правил, захист прав і свобод людини і громадянина, інтересів держави і суспільства від злочинів та інших антигромадських проявів. Стабільний громадський порядок – це необхідна умова і складова частина нормального функціонування системи державного управління, а отже, і забезпечення громадської безпеки, оскільки, як нам уявляється, забезпечення громадського порядку є однією з важливих функцій держави в сфері національної безпеки.

2. Визначені основні складові державної системи національної безпеки, її класифікацію, функції державного управління забезпеченням безпеки особи, суспільства та держави через вивчення процесів, які безпосередньо впливають на стан національної безпеки. Доведено, що дослідження системного розвитку суспільних відносин, зокрема виникнення внутрішніх загроз національній безпеці, показує, що будь-який елемент чи предмет – як підсистема (національна безпека) в системі держави – є відносно відокремленою, автономною системою, сформованою з різних частин, але водночас залежною від загальної системи – держави. Тому внутрішня безпека як складова частина національної безпеки, будучи об'єктом дослідження цілісної системи (суспільства, держави), яка розвивається на основі загальних закономірностей, виступає як відповідна системи відносин, має свої специфічні гносеологічні основи в політичній, економічній, соціальній та інших сферах діяльності.

Зроблено висновок про те, що обов'язковою умовою ефективного захисту національних інтересів є цілеспрямована спільна діяльність державних і громадських інститутів, а також громадян, що беруть участь у виявленні й попередженні різних загроз безпеці особи, суспільства та держави. У цьому

полягає основа управлінської діяльності із забезпечення національної безпеки, яка виходить не з аналізу нормативних принципів або психічних властивостей індивідів, а з процесів соціальної взаємодії, що володіють низкою характеристик, завдяки яким поведінка набуває відносно стійких і регулярних форм.

Отже, державна система національної безпеки є складною багаторівневою системою, що складається із сукупності взаємопов'язаних елементів, які самі по собі є незалежними системами. Такими елементами є, по-перше, національні цінності, інтереси й цілі, по-друге, загрози національним інтересам, по-третє, система забезпечення національної безпеки. Тому дослідження забезпечення національної безпеки має здійснюватися за такими етапами:

- 1) теоретична основа державної системи національної безпеки (національні інтереси, загрози тощо);
- 2) об'єкти національної безпеки;
- 3) суб'єкти забезпечення національної безпеки;
- 4) законодавча основа діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- 5) державна система забезпечення національної безпеки, що створює надійний захист від загроз національній безпеці.

Таким чином, національна безпека є загальним поняттям відносно типів національної безпеки, класифікація яких відіграє методологічну роль у побудові всієї системи національної безпеки.

3. Визначено, що державна політика у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку – це діяльність, яка спрямована на створення сприятливих умов для розвитку суспільства і держави, представляє собою стан захищеності особистості, суспільства і держави від можливих внутрішніх і зовнішніх загроз, який досягається сукупністю дій органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та людини на основі законів та інших правових актів щодо забезпечення суверенітету, єдності і територіальної цілісності України, стабілізації та подальшого соціально-економічного розвитку країни.

4. При визначенні ефективності та результативності державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку важливим є використання комплексного та системного оцінювання рівня загроз та небезпек, як такого критерію, який за своєю сутністю є комбінацією інтегральних критеріїв, які служать для оцінки рівня безпеки в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній, гуманітарній та інших сферах, а також базується на розумінні взаємозв'язків між складовими національної безпеки і охорони громадського порядку та між факторами, які впливають на можливості і загрози щодо реалізації національних інтересів держави.

5. Здійснено оцінку закордонного досвіду щодо розробки та впровадження державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Показано, що, по-перше, характерною особливістю зарубіжних підходів до забезпечення національної безпеки в останні роки є звернення до внутрішніх

проблем, в тому числі і екологічних, включаючи запобігання та ліквідацію наслідків техногенних і природних катастроф глобального масштабу.

По-друге, в сучасний період у зовнішній політиці ряду західноєвропейських та північноамериканських країн спостерігається акцент на посилення військової потужності в якості головного засобу забезпечення національних інтересів; при цьому фактично національна безпека ототожнюється з безпекою військовою.

По-третє, виходячи із змісту основних доктрин європейських держав у галузі національної безпеки, випливає, що вони визнають принцип монополярного світу.

6. Проаналізовано організаційно-правове забезпечення формування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні.

Доведено, що в Україні вся нормативно-правова база, яка лежить в основі функціонування державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, може бути розділена на два рівні. Зокрема, перший рівень передбачає формування нормативно-правової бази в межах функціонування системи національної безпеки і має бути загальнообов'язковим для всіх.

На другому рівні формується нормативно-правова база відомчої приналежності, в межах якої уточнюються і конкретизуються завдання і функції усіх суб'єктів сил забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку.

Зауважено, що організаційне забезпечення державної політики національної безпеки та охорони громадського порядку, передбачає наявність таких складових:

- Міністерство внутрішніх справ України;
- Національна гвардія України;
- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна міграційна служба України;
- Державна служби України з надзвичайних ситуацій.

7. Доведено, що в якості кінцевої мети переходу України до моделі сталого розвитку державної політики підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку виступає формування якісно нового стану суспільства, тобто ноосфери, в якому мірилом національного багатства будуть духовно-моральні цінності та знання людини в гармонії з навколишнім середовищем. У короткостроковій і середньостроковій перспективі головним пріоритетом у діяльності держави щодо захисту інтересів особистості та суспільства є підвищення якості життя громадян і розвиток демократизму, які забезпечуються правовими, політичними й іншими засобами. Побудова соціальної демократичної правової держави – це мета і засіб забезпечення внутрішньої безпеки України. Державна політика підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку може бути реалізована на принципах: суворой законності; дотримання балансу інтересів особи,

суспільства і держави; взаємної відповідальності особистості, суспільства і держави за національну безпеку і громадський порядок та інтегрованість з міжнародними системами колективної безпеки.

8. Визначено шляхи трансформації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в сучасних умовах, які визначаються життєво важливими інтересами України та необхідністю вироблення і використання ефективних засобів у протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Досягнення довгострокових цілей державної політики підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку може бути реалізоване шляхом вирішення комплексу підпорядкованих їм завдань у всіх сферах безпеки. Для ефективної реалізації державної політики підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку державою повинні бути розроблені відповідні загальнодержавні цільові програми, в рамках яких визначаються і вирішуються головні завдання державної політики підтримки національної безпеки та охорони громадського порядку.

9. Оптимізація механізму формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах євроінтеграційних процесів повинна здійснюватися за двома напрямками. Перший з них - це вдосконалення законодавства (усунення колізій, недоробок, прогалин, адаптація до європейських аналогів) і прийняття нових законів, в тому числі і найвищого рівня, щодо всього широкого кола питань, що стосуються проблеми забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах євроінтеграції. Другий напрямок - це вдосконалення і підвищення ефективності діяльності суб'єктного складу механізму забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку (державної складової, місцевого самоврядування, підприємницького середовища, громадянського суспільства), посилення координації та взаємодії зазначених акторів для досягнення визначених цілей у цій сфері. В кінцевому підсумку, в своїй сукупності ці два напрямки є найважливішими в механізмі забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку і позитивним фактором його результативності в умовах євроінтеграції України.

10. Обґрунтовано основні напрями удосконалення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, а саме:

- мобілізація всіх можливих резервів для виходу України з кризи: акумуляція усіх джерел бюджетних доходів податкового характеру, централізація валютних резервів країни, дедоларизація банківської системи, різке посилення валютного регулювання та контролю, посилення контролю за ціноутворенням і поставками в галузях природних монополій аж до їх ренаціоналізації, розворот грошово-кредитної політики на підтримку виробництва з відповідним регулюванням ставок відсотків та грошових потоків, очищення держапарату від казнокрадів, очищення мережі виробництва товарів і надання послуг від криміналу, вжиття заходів щодо захисту внутрішнього ринку та стимулювання конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, проведення активної промислової, структурної і науково-технічної політики;

- формування демократичної правової держави;
- недопущення загострення соціального і політичного протистояння, що створює небезпеку політичних криз, які можуть перерости у військові конфлікти;
- досягнення суспільної згоди, а також здорового соціально-психологічного і морального клімату в суспільстві;
- надійний захист життя, здоров'я, майна, прав і свобод людини і громадянина;
- створення умов існування та розвитку сім'ї як осередку громадянського суспільства та її державна підтримка;
- підвищення доступності й ефективності освіти;
- досягнення реальних зрушень у боротьбі зі злочинністю; удосконалення законодавства з метою усунення юридичних передумов, що полегшують скоєння різного роду злочинів і зловживань;
- проведення збалансованої регіональної політики, оптимальне співвідношення інтересів Центру і регіонів, що знаходяться в різнохарактерних природно-кліматичних, соціально-економічних та етнополітичних умовах;
- впровадження демократичної національної політики: створення оптимальних умов для вільного культурного розвитку всіх народів, що історично сформувалися і проживають в Україні державі; забезпечення міжнаціонального миру в країні, налагодження співтворчості народів як в масштабі всієї України, так і в рамках окремих регіонів; поступове формування тісної спільноти всіх проживаючих на території України народів, їх національної самосвідомості, при якому почуття приналежності до єдиної країни відіграє найважливішу роль у її збереженні та демократичному розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографія

1. Копанчук В.О. Становлення та розвиток державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в сучасних глобалізаційних умовах. Х.: НУЦЗУ, 2020. 272 с.

Статті у наукових фахових виданнях з державного управління:

2. Копанчук В.О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України: сучасні виклики та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2016. Вип. 4. С. 146–152.

3. Копанчук В.О. Оптимізація як засіб підвищення ефективності механізму забезпечення національної безпеки України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2016. Вип. 2 (5). С. 138–144.

4. Копанчук В.О. Онтологічно-гносеологічний механізм забезпечення Національної безпеки України: філософський аспект *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2017. Вип. 6. С. 128–133.
5. Копанчук В.О. Особливості державної політики у сфері національної безпеки в зарубіжних країнах. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2017. Вип. 2 (7). С. 103–109.
6. Копанчук В.О. Проблеми забезпечення національної та військової безпеки в державній політиці України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2018. Вип. 2 (9). С. 117–122.
7. Копанчук В.О. Міжнародний досвід адміністративно-правового забезпечення національної безпеки . *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2018. Вип. 1 (8). С. 464–470.
8. Копанчук В.О. Державне регулювання системи громадської безпеки як складової національної безпеки. *Вісник Національного університету цивільного захисту України (Серія: Державне управління)*. 2019. Вип. 1 (10). С. 91–99.
9. Копанчук В.О. Концептуальні засади національної безпеки України в умовах глобалізації з акцентом світового досвіду. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. видання. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1614>
10. Копанчук В.О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток* : електр. наук. фах. видання. 2017. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>
11. Копанчук В.О. Безпекова стратегія України в умовах сучасних викликів та загроз *Держава та регіони* : наук.-вироб. жур. Запоріжжя : КПУ. 2020. № 2. С. 14–19.
12. Копанчук В.О. Екологічна безпека як складова національної безпеки України: сучасні концепції та підходи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. (Серія: Державне управління)*. 2020. № 2 (97). С. 45–49.
13. Копанчук В.О. Концептуальні засади оцінки оборонної достатності України *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр». 2020. № 1. С. 101–106.
14. Копанчук В.О. Методологічні засади забезпечення громадської безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 7. С. 76–80.
15. Копанчук В.О. Правові засади забезпечення громадської безпеки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 8. С. 56–60.
16. Копанчук В.О. Сутність та зміст військово-економічної безпеки держави. *Збірник наукових праць: “Науковий вісник: державне управління”*. 2020. № 2. С. 48–52.

17. Копанчук В.О. Концептуальні засади стратегії України у сфері безпеки: сучасні виклики в умовах трансформації державної політики. *Право та державне управління*: наук.-вироб. жур. Запоріжжя : КПУ. 2020. № 2. С. 165–169.

18. Копанчук В.О. Обґрунтування концепції державної політики у сфері громадської безпеки в умовах гібридної війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. (Серія: Державне управління)*. 2020. Том 31 (70). № 3. С. 220-225.

19. Копанчук В.О. Теоретико-методологічне обґрунтування сутності національної та громадської безпеки: аксеологічний аспект. *Публічне управління і адміністрування в Україні. (Науковий журнал)*. 2020. Випуск 17. С. 131-134.

Публікації в закордонних наукових виданнях за фахом:

20. Копанчук В.О. Теоретико-методологическое обоснование сущности и содержания государственной безопасности. *East Journal of Security Studies*. 2018. №1/3. pp. 8-18.

21. Копанчук В.О. Формирование государственной политики в сфере национальной безопасности в странах мира. *East Journal of Security Studies*. 2018. №2. pp. 5-15.

22. Копанчук В.О. Угрозы и вызовы национальной безопасности и общественному порядку Украины. *East Journal of Security Studies*. 2019. №2. pp. 3-13.

23. Копанчук В.О. Provision of national security of ukraine under globalization considering the experience of the world state. *East Journal of Security Studies*. 2019. №2. pp. 14-24.

Публікації у збірниках матеріалів конференцій:

24. Копанчук В.О. Національна безпека та система її забезпечення. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18–19 березня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 67-69

25. Копанчук В.О. Основні складові економічної безпеки. Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Формування ефективних механізмів управління в умовах трансформації соціально-економічних систем». 2020 р. Харків. С. 56-58.

26. Копанчук В.О. Вклад науки в забезпечення національної безпеки. Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи». 2020 р. Дніпро. С. 71-73.

27. Копанчук В.О. Освіта як інструмент політики забезпечення національної безпеки. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (18 жовтня 2019 року, Мелітополь, Україна) / відп. ред. Ортіна Г.В.

Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. С. 374-376.

28. Копанчук В.О. Основні принципи поняття безпеки в системі національної безпеки. Тези доповідей XVIII Міжнародної науково-методичної конференції Безпека життя і діяльності людини – освіта, наука, практика 23-24 квітня 2020. Луцький національний технічний університет. С. 97-99.

29. Поняття та види небезпек у контексті забезпечення національної безпеки. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Державне управління в Україні: виклики та перспективи»м. Запоріжжя 8-9 травня 2020 р. С. 91-93.

АНОТАЦІЯ

Копанчук В. О. Державна політика у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2020.

У дисертації на доктринальному рівні вирішено важливу й актуальну для науки державного управління проблему, яка полягає в системному аналізі стану та перспектив національної безпеки держави та охорони громадського порядку, розробленні нових підходів до вирішення проблемних питань і підготовці науково-прикладних рекомендацій щодо формування та реалізації державної політики та охорони громадського порядку в контексті національної безпеки.

Визначено еволюцію категорії «безпека» у державно-управлінській науці, понятійний апарат і парадигми аналізу національної безпеки на основі системного й концептуально-порівняльного підходів, охарактеризовано концептуальні підходи до визначення поняття «національна безпека», окреслено державно-управлінський механізм впливу на внутрішні загрози національній безпеці України.

Охарактеризовано методологічні підходи щодо концепцій забезпечення національної безпеки та охорони громадського порядку; виокремлено механізм формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; поглиблено понятійний апарат та визначенні сутності та змісту державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Здійснено оцінку закордонного досвіду щодо розробки та впровадження державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку, проаналізовано організаційно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в Україні, виокремлено проблеми та перспективи адаптації вітчизняної державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку до сучасних глобалізаційних умов.

Охарактеризовано існуючі проблеми формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в контексті вирішення глобальних проблем та викликів сучасності; визначено

суперечності нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; з'ясовано особливості формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку на регіональному та місцевому рівнях.

Обґрунтовано концептуальні засади формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку; запропоновано шляхи трансформації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку в умовах європейської інтеграції України; визначено напрями удосконалення механізму формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки та охорони громадського порядку.

Ключові слова: державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку, державна політика, національна безпека, охорона громадського порядку, механізм формування та реалізації державної політики.

АННОТАЦИЯ

Копанчук В. А. Государственная политика в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук по государственному управлению по специальности 25.00.05 – государственное управление в сфере государственной безопасности и охраны общественного порядка. Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2020.

В диссертации на доктринальном уровне решена важная и актуальная для науки государственного управления проблема, которая заключается в системном анализе состояния и перспектив национальной безопасности государства и охраны общественного порядка, разработке новых подходов к решению проблемных вопросов и подготовке научно-прикладных рекомендаций по формированию и реализации государственной политики и охраны общественного порядка в контексте национальной безопасности.

Определена эволюция категории «безопасность» в государственно-управленческой науке, понятийный аппарат и парадигмы анализа национальной безопасности на основе системного и концептуально-сравнительного подходов, охарактеризованы концептуальные подходы к определению понятия «национальная безопасность», определен государственно-управленческий механизм влияния на внутренние угрозы национальной безопасности Украины.

Охарактеризованы методологические подходы к концепции обеспечения национальной безопасности и охраны общественного порядка; выделены механизм формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка; углублен понятийный аппарат и определении сущности и содержания государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка.

Осуществлена оценка зарубежного опыта разработки и внедрения государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка, проанализировано организационно-правовое обеспечение формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка в Украине, выделены проблемы и перспективы адаптации отечественной государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка в современных глобализационных условиях.

Охарактеризованы существующие проблемы формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка в контексте решения глобальных проблем и вызовов современности; определены противоречия нормативно-правового обеспечения государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка; выяснены особенности формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка на региональном и местном уровнях.

Обоснованы концептуальные основы формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка; предложены пути трансформации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка в условиях европейской интеграции Украины; определены направления совершенствования механизма формирования и реализации государственной политики в сфере национальной безопасности и охраны общественного порядка.

Ключевые слова: государственное управление в сфере государственной безопасности и охраны общественного порядка, государственная политика, национальная безопасность, охрана общественного порядка, механизм формирования и реализации государственной политики.

ANNOTATION

Kopanchuk V. O. State policy in the sphere of national security and public order. – Manuscript.

Dissertation on competition of Doctor of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.05 – public administration in the sphere of state security and protection of public order. – National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The thesis solves an important and relevant problem for the science of public administration at the doctrinal level, which consists in systematic analysis of condition and prospects of national security of the state and public order protection, development of new approaches to solving of problematic issues and preparation of scientific and applied recommendations on formation and implementation of state policy and protection of public order in the context of national security.

The evolution of the category "security" in state-management science, the conceptual apparatus and paradigm of analysis of national security on the basis of systemic, conceptual, and comparative approaches are defined, the conceptual

approaches to the definition of the concept of "national security" are described, the state-management mechanism of influence on internal threats to national security of Ukraine is defined.

Methodological approaches to the concepts of national security and protection of public order are described; the mechanism of formation and implementation of state policy in the field of national security and protection of public order is singled out; deepened the conceptual apparatus and definition of the essence and content of state policy in the field of national security and public order.

The assessment of foreign experience concerning development and implementation of state policy in the field of national security and public order protection is carried out, the organizational and legal support of formation and implementation of state policy in the field of national security and public order protection in Ukraine is analyzed, the problems and prospects of adaptation of domestic state policy in the field of national security and public order protection in modern globalization conditions are identified.

The existing problems of formation and implementation of state policy in the field of national security and public order in the context of solving global problems and challenges of our time are described; identified contradictions of regulatory and legal support of state policy in the field of national security and protection of public order; The peculiarities of the formation and implementation of state policy in the field of national security and protection of public order at the regional and local levels are clarified.

Conceptual bases of formation and realization of the state policy in the field of national security and protection of a public order are proved; the ways of transformation of the state policy in the field of national security and protection of a public order in the conditions of European integration of Ukraine are offered; identified areas for improving the mechanism of formation and implementation of state policy in the field of national security and public order.

Key words: public administration in the field of state security and protection of public order, state policy, national security, protection of public order, mechanism of formation and implementation of state policy.

Відповідальна за випуск *Домбровська Світлана Миколаївна*

Підписано до друку 24.09. 2020 р.
Формат 60х84 $\frac{1}{16}$. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.